

למנהג שבירת הכוס בחתונה

ראשי פרקים

פתיחה

א. מקור המנהג והשתלשלותו:

המקור - ברכות לא.

המנהג פעם - לזרוק את הכוס.

שלב ביניים - זריקה ודריכה.

כיום - דורכים על הכוס.

ב. מי שובר את הכוס?

ג. יוקר הכוס.

ד. האם בימינו יש צורך בכוס יקרה?

ה. האם אין "בל תשחית"?

דעה א': יש, ולכן ישתמש בכוס פשוטה.

דעה ב': אין "בל תשחית" כשיש סיבה.

ו. טעמים לשבירת הכוס.

1. "שליליים": שמחה בעוה"ז, שבירת הלוחות, הזכרת המיתה.

2. "ניטראליים": אין מספיק שמחה, הזהרה מפשיטת רגל, אם לבטל

עדיף בגט, הבעל עושה את האשה כלי.

3. "חיוביים": תחית המתים, יש תקנה, נגר מה"ד, "אין אשה אלא

לבנים".

ז. קריאת היימזל טובי:

דעה א': לבטל.

דעה ב': להשאיר ולומר אם אשכחך.

דעה ג': אומרים.

סיום - סימן ברכה.

פתיחה

'מוקד הערבי' בחתונה, בימינו, הוא טכס שבירת הכוס, שמסמן את סיום החופה, ושבעקבותיו באות קריאות ה"מזל טוב" מהקהל. (והגיעו הדברים לידי כך, שבאחת ההזמנות, שהתגלגלו לידי באחרונה, הגדילו לעשות וכתבו "לא נשבור את הכוס בלעדיך!")

במאמר זה ננסה לעמוד מעט על מנהג זה, מקורו וטעמו.

א. מקור המנהג והשתלשלותו

מקור המנהג מופיע בגמ' בברכות (ז' - א7.) בה מסופר :

מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה, חזנהו לרבנן דהוו קבדחי טובא, אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי ותבר קמייהו ואיעצבו. רב אשי עבד הלולא לבריה, חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא דזוגיתא חיורתא ותבר קמייהו ואיעצבו.

ועל כך כתב תוס':

מכאן נהגו לשבר זכוכית בנשואים.

בימי קדם, הנוהג היה להטיח את הכוס בקיר וכך לשברו (שבירה כזו עושה רושם רב יותר), וכך כותב 'מחזור ויטרי' (לפני כ-900 שנה) (עמ' 589) :

ומטיח הכוס של זכוכית בכותל ושוברו...

וכן כותב המהרי"ל בהלי' נישואין (חי לפני כ-650 שנה)

נותן הכוס ביד החתן: זורק את הכוס אל הכותל לישבר.

ובדור שאחריו כותב המהר"ם מינץ (שר"ת ס"י קט) :

ויזרוק אותו לכותל וישבר.

וכתב על זה בינטעי גבריאל' (פ"ו הע' ד') :

ואולי הכוונה, שידוע בספרי הסטוריה שבימים ההם היה אבק מיוחד בחצר ביה"כ ששם זרק החתן את הכוס אחר הברכות.

ואכן בשו"ת מהר"ם מינץ עצמו כתב (הוצאת מכון ירושלים ס"י קט הערה 156) :

ובמנהגי נשואים (עמ' מג) וז"ל: "ושמש נותן ביד החתן הצנצנת של ברכת ארוסין והחתן זורקו לראש האבן בצורת ראש אריה (העומד בכותל של מזרח)..."

ובהמשך התשובה כתב :

האי סדר כתובה ומנהג נשואין סדרתי בהיותי באשכנז בק"ק בבנבערק, ואחר שבאתי למדינת פולנד לק"ק פוזנא ראיתי שיש שינוים. וכן יש מקצת מנהגים מה שאין כן במדינתנו... ואחר ברכת הנשואין יתן לידי החתן כוס של ברכת ארוסין ויזרוק אותו בפניו וירמוס אותו ברגליו...

וא"כ אנו מוצאים שכבר בתקופת המהר"ם מינץ היו מנהגים שונים, היו קהלות שרק זרקו את הכוס והיו קהלות שאף רמסו ברגליהם. ואכן בימינו המנהג הוא לדרוך על הכוס, וכפי שכתב בינשואים כהלכתם' (פ"ב סג' ע) :

החתן שובר את הכוס על ידי דריכה ברגלו הימנית...

יש להעיר שהבן איש חי (שנה א, גרשת שופטים אות יא) כתב להלכה לזרוק את הכוס לשבר.

ב. מי שובר את הכוס?

במקרים המובאים בגמ', שוברי הכוס היו אבות החתנים, ומכאן מסיק השד"ח (כ"ל ז' אות יב "זכר לחרבן") :

ומסתברא דלאו דווקא שהחתן עצמו ישבר, אלא שוברין לפני החתן, כמו שהוא המנהג אצלנו שהאחד מהעומדים בחופה משברים את הכוס, וממקומו הוא מוכרע, שהרי מנהג זה נתפשט מההוא דאמרינן ר"פ אין עומדין... והרי בההוא עובדא לא היה המשבר החתן עצמו ! ...

וכן כתב הרמ"א (ארו"ח תקט ט"ב ואבה"ע עה ס"ג) :

ויש מקומות שנהגו לשבר כוס אחר שבע ברכות. [ובאבה"ע הוסיף:] וזהו מנהג נוהג במדינות אלו שהחתן שובר הכלי שמברכין עליו ברכת ארוסין...

וכן במנהגי חב"ד עמ' 76 : וכוס זה שובר החתן ברגלו הימנית... (וכן מוזכר החתן במהרי"ל ובמהר"ם מינץ שהוזכרו קודם).

ואלו בי'מטעמים החדש' (עמ' כד אות ה) חלק בין התנאים לחתונה וכתב :

טעם להמנהג שבתנאים המחותרים משברים הכלים, ובעת החופה החתן משבר את הכלי תחת החופה, או הרב או השמש, לפי שאז בתנאים עוד החתן לא קנה שום קנין ואצלו אין עוד שום שמחה, ואם כן לזכר בעלמא המחותרים שוכרים. אבל בעת החופה שאז השמחה היא של עצמו, ובמקום גילה שם תהא רעדה, ועל כן מוטל עליו לשבור הכלי זכר לחרבן...

וא"כ נראה, שכל אחד יכול לשבור את הכוס, ונהרא נהרא ופשטיה.

ג. יוקר הכוס

שני סוגי כוסות הוזכרו בגמ'. לגבי "כסא דמוקרא" הגמ' אומרת : "איייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי...", וא"כ היתה שווה 400 זוז. ואלו לגבי הכוס השניה הגמ' אמרה רק : "איייתי כסא דזוגיתא חיוורתא ותבר...". אולם הגמ' בבבא מציעא (כ"ט:) אומרת : "וא"ר יוחנן : מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן, ילבש בגדי פשתן וישתמש בכלי זכוכית וישכר פועלים ולא ישב עמם ... כלי זכוכית - בזוגיתא חיוורתא", וא"כ, גם כוס זו היתה יקרה. (וכך הסביר העיון יעקבי את הגמ' - הרוצה להעצב ישברו הכוס ויאבד מעותיו ואז יהיה עצוב!)

ונשאלת השאלה מה גרם יוקר זה?

לגבי "כסא דמוקרא" כותב הערוך בערך "כסא" :

פירוש אחר: כסא דמוקרא מלשון בנקרת הצור, כלומר כוס זכוכית חקוקות צורות שהוא יקר מאוד...

לגבי "כסא דזוגיתא חיוורתא" הקשה התוס' בב"מ (כ"ט: ד"ה בזכוכית), שהרי בגמ' בסוטה (מ"ח:) שנינו : "משחרב בית המקדש בטלה זכוכית לבנה", וא"כ, איך שבר זכוכית שלא קיימת? וענה : שכוונת הגמ' בסוטה איננה שהזכוכית בטלה, אלא שלא היתה מצויה, וכן פרש הר"ש בכלאים (פ"ט ט"ב).

וסביר להניח שכיוון שלא היתה מצוי היה יקרה!!

ד. האם יש צורך בימינו בכוס יקרה?

כבר בימי הראשונים לא השתמשו בכוס יקרה לצורך השבירה, וכך אנו מוצאים בראב"ן (סי' קע"ט) באחת מתמיהותיו על מנהג זה:

ותימה לי, אם על דבר זה הנהיגו הראשונים לשבר בנשואים כלי זכוכית, מה עצבון יש בזה שאינו שווה אלא פרוטה?

ואלו הראב"ן פוסק זאת, ומנמק:

ונהגו כולם בשווה כדי שלא לבייש מי שאין לו (סי' קצ"א).

ולגבי ימינו כותב הרב עובדיה (יביע ח"ד אה"ע ט אות ד):

ומכ"ש לפי מה שנוהגים כיום לעטוף הכוס בשקית נייר בכדי שלא יתפזרו רסיסים באולם ויבא לידי נזק, ומכיוון שאין הכוס נראה לעין, אין להקפיד שיהיה דבר יקר, ועצם שבירת הכוס מביאה לידי זכרון החרבן.

ה. האם אין "בל תשחית"?

לנוכח מנהג זה מתעוררת בעיה.

הגמ' בקידושין (ל"ב) מספרת, שרב הונא קרע שיראי בפני רבה בנו כדי לראות אם יכעס, ועל זה שאלה הגמ' "והא קעבר משום בל תשחית?" וענתה: "דעביד ליה בפומבייני", דהיינו בתפריס שאין השחתה, מכאן שיש "בל תשחית" בבגדים. ואף לגבי כלים מצאנו בשבת (קכ"ט). "אמר שמואל: הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז, שמואל דלקי ליה תכתקא דשאגא (רש"י: לא מצאו עצים... ובקעו כסא של תדהר...) ... לרבה צלחו ליה שרשיפא (רש"י: ספסל). וא"ל אביי לרבה: והא קעבר מר משום בל תשחית א"ל בל תשחית דגופאי עדיף". רואים שאף שבירת כלים (כסא, ספסל) יש בה משום בל תשחית. וכן פוסק הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ו ה"י):

ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... ומאבד מאכלות דרך השחתה - עובר בלא תשחית...

ואכן שאלה זו שאל הבן איש חי ב"בן יהוידע' על ברכות, "איך יאבד כלי יקר כזה ולא חש לבל תשחית?". הבן איש חי מציע, שאולי זו זכוכית זולה צבועה, ודוחה, שמהגמרא משמע שהיתה "כסא דמוקרא" ממש, ולכן מסביר:

ע"כ נ"ל, דהיה סדוק ועומד להשבר, ואינו ניכר לרואים, והם חשבו שהוא שלם ושווה ת' זוז...

וכבר העירו על פירוש זה (וכן הוא ביביע ח"ד אה"ע סי' ט אות ד), שמן הגמרא משמע ששבר כוס ממש שהיתה שלמה:

מ"מ מגמרא משמע שהיתה כסא דמוקרא ממש, ואם אינה שווה הרבה מה תועלת יש בזה, וכתמיהת הראב"ן בפסק קע"ז: "ותימה לי אם על דבר זה הנהיגו הראשונים לשבר בנשואים כלי זכוכית, כי מה עצבון יש בזה שאינו שווה אלא פרוטה?"

ואכן ראינו לבעל ה'מעשה אברהם' (תאה"ע סימן ה), וכן המהר"י פלאגי (במועד לכל חי) ובנו המהר"י פלאגי (ביפה ללב ח"ב) יצאו נגד השוברים כלים סדוקים, וכתבו שכיוון שהמנהג נגד החרבן, הרי שיש צורך לעצב האנשים ע"י שבירת דבר יקר דווקא, וכן משמע מהגמרא. לגבי קושית הבן איש חי על "בל תשחית", כבר תירץ המהר"יץ חיות (בברכות לא.) וז"ל:

אע"ג דקי"ל המשבר כלים עובר בבל תשחית, י"ל כיוון דעושה משום סיבה, כדי שיהיו עצבים, ובהכ"ג לא שייך איסור כל תשחית...

וכן פסק היערוך השלחן (תאה"ע סה ס"ה):

ואין בזה משום כל תשחית כיוון שעושים זה מפני זכירת ירושלים, והש"י יזכנו לראות בבנינה אמן ואמן.

וכן פסק להלכה המשנ"ב (תקס סק"ט):

יראה לשכור תחת החופה כוס שלם, ואין בו משום כל תשחית כיוון שעושים כן לרמז מוסר למען יתנו לב...

ו. טעמים לשבירת הכוס

- מספר רב של טעמים נאמרו למנהג זה, אנו ננסה לחלקם לשלש קבוצות:
1. טעמים שמטרתם להזכיר לנו ארועים עצובים או לרמוז לנו שאל לנו לשמוח יותר מדי כעת, ולהם נקרא טעמים ישליליים.
  2. טעמים שלא משפיעים על טיב השמחה, רק מזכירים לנו דברים אחרים, ולהם קראנו: טעמים נטראליים.
  3. טעמים שמטרתם לסמל לנו דברים משמחים, שאמורים לגרום לנו הוספה בשמחה, להם קראנו טעמים חיוביים.

1. צער - העבת השמחה (טעמים ישליליים?)

א. שמחה בעוה"ז.

המשנה בברכות (:) אומרת:

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש.

הגמ' שואלת:

מנא הני מילי?... אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא: "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה", מאי וגילו ברעדה? א"ר אדא בר מתנא אמר רבה: במקום גילה שם תהא רעדה. אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדח טובא, אמר: "וגילו ברעדה" כתיב, א"ל: אנא תפילין מנחנא. ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא, חזיה דהוה קא בדח טובא א"ל: "בכל עצב יהיה מותר" כתיב? א"ל אנא תפילין מנחנא.

ובהמשך, המקרה שלנו:

מר כריה דרכינא עביד הלולא לכריה, חזנהו לרבנן דהוו קבדחי טובא
אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי תבר קמייהו ואעציבו...

על פי זה, כותב המחזור ויטרי (עמ' 589):

ומטיח הכוס של זכוכית בכותל ושוברו משום שנאמר: "בכל עצב יהיה
מותר" ועוד כתיב: "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה", במקום גילה שם
תהא רעדה...

וכן ברוקח(ס"י שנג) כותב:

ומה ששוברין כלי זכוכית בנשואין, לפי שנאמר "עבדו את ה' ביראה וגילו
ברעדה" במקום גילה שם תהא רעדה.

ומענין הוא הישישו ושימחו (עמ' פא-פג) שמוצא בטעם זה מקור לשמחה וכותב:

וי"ל, דלפי"ז קצת שמחה יש בשבירת הכוס, ע"ד הגמ' שם, דהוא רמז
דאסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז, ד"אז ימלא שחוק פיגו" כתיב.
דהיינו, דהוא (השבירה) להזכיר, שעוד יבוא הזמן שהשמחה יהיה הרבה
גדולה וחושה מזו (מהחזונה).

ודברים מפורשים אומר ר' בחיי (שלחן של ארבע, שלחן ראשון):

ולפיכך יש מנהג בקצת קהילות במקום השמחות וסעודות של מצווה
לשבר שם כלי זכוכית ואשישי ענבים להעציב השמחים ושתערב עם
השמחה רעדה, ואין לך שמחה גדולה כשמחת התורה לישראל... וכבר
ידעת כי שם נשתברו הלוחות....

הרמ"א (בא"ח תקט ס"ב, וזה"ע עה ס"ג) בהביאו מנהג זה, ציטט את הסבר הכל בו בהל'
תשעה באב (עמ' ד-ז) שכתב:

צריך אדם לזכור בכל שמחותיו אבלות ירושלים, שנא' "אם אשכחך
ירושלים וכו' על ראש שמחתי" ועל כן פשט המנהג לשבר הכוס אחר
שבע ברכות...

ומדוע דווקא כסא דזוגיתא חיוורתא?

מסביר המהר"ב רשבורג (ברכות שם), שכפי שראינו בתוס' בב"מ(כ"ט), הרי שאחרי
החרבן נתמעטה הזכוכית, וממילא בשברו כוס זו שנהייתה נדירה אחרי החרבן,
הזכיר לנמצאים את חסרון הבית וחורבנו!!

הסבר אחר מובא ב'מטעמים חדש' (אות יא) (בשם הרד"ל על פרדר"א(פ"ז)), ששני
שערים היו בבית המקדש, והשער של חתנים היה עשוי זכוכית לבנה, ולכן
בחתונה שוברים זכוכית לבנה!! זכר לחרבן!!

הסבר נוסף לזכר לחרבן מביא היאגרא דכלה' על פרשת בשלח (ה"ז ב ב"טעמי
המנהגי" עמ' ת"ג), שצנצנת בגמטריא שווה לחמש פעמים קול (136x5=180) וממילא
במעמד הר סיני נתחייב הקב"ה - עיי הקולות - לזוננו, ובעת בהמייק היתה
פרנסתנו כולה מאתו, אבל בעוונותינו, אחרי שנחרב המקדש, אין פרנסתנו מצויה
כ"כ, וממילא שוברים צנצנת, זכר לחרבן ולמעוט הפרנסה.

יש שחברו שני טעמים אלו - "גילו ברעדה" ו"זכר לחרבן", וכך כותב הישישי

בכתובות (פרק א אות יז):

והזכוכית שמשברים תחת החופה, י"א זכר לאבלות ירושלים כלומר וגילו ברעדה, כההיא דכתיב כריש איך עומדין, רב אשי עביד הילולא וכו'.

וכן כותב השד"ח (אסו"מ. כלל ז אות יד) :

ולא ידעו כי במקום גילה שם תהא רעדה לזכור חרבן ביתנו... (כלומר: תפקיד הרעדה - לזכור החורבן)¹

ב. שבירת הלוחות.

על הפסוק "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות" (שמות לא יח), כותב רש"י (ע"פ חז"ל בנדרים לח.):

ככלתו חסר כתיב, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן...²

בעקבות כך כותב הישי"ש (כתובות א. יז) :

והזכוכית שמשבריך תחת החופה... ועל דרך הכוונה הראשונה (הדמיון למתן תורה) נראה שהוא רמז לזכור קידושין הראשונים שמשה שיבר הלוחות.³

ג. מזכיר המיתה

המהרש"א בח"א (ברכות לא). כותב :

כסא דמוקרא וכו' - פירש בו הרמז שהוא כלי חשוב מאוד ועיקר יצירתו ועשייתו מעפר, ושכירתו זהו מיתתו - כן האדם נוצר מעפר ועומד למיתה תמיד לשוב להיות עפר וק"ל.

והקשה על כך הצלי"ח :

הנה במה שכתב דשכירתו הוא מיתתו אני תמה, דמאי איריא כלי זכוכית, הלא כל הכלים שבירתן היא מיתתן... ואם כוונת המהרש"א דכל הכלים כשנשחברו יש להם תקנה, א"כ אדרכה גם בכלי זכוכית דומה בזה לכל הכלים...

וא"כ מה ההבדל בן כלי זכוכית לשאר הכלים מדוע דווקא כלי זכוכית מזכיר המיתה?

נראה להסביר ע"פ דברי החיד"א ב'פתח עינים' ח"א (ברכות לא). שכותב :

לפי שהכל למיתה הם עומדים כזכוכית דלישבר עומד.

נכון שכל הכלים יש להם שבירה ויש להם תקנה, אבל הכלי השביר ביותר שיזכיר לנו את ענין השבירה - זהו כלי הזכוכית, ולכן הוא מזכיר לנו את יום המיתה (לגבי אפשרות התקון ראה בהמשך).

1. וכן הוא 'במטעמים חדש' עמ' ר"ד אות ה'.

2. ועי' ב'משפ' בפסקיו (תסו). תסז) שמביא הרבה דברים הדומין בחתונה ובמתן תורה.

3. ותמהני על בעל הישי"ש שביאר שבאות מ"ב (ש"ס 9-9) הביא ביחד עם היש"ש גם את רבינו בחיי בשלחן של ארבע' שהבאנו לעיל. וסע' שישמח אמת. והרי מפורש ברבינו בחיי שסעמו משופ העבודת והשמחה ולא יחד לשת' ושמחה.

2. טעמים ניטראליים!

א. לא משמחים מספיק.

בספר 'מטעמים' (עמ' 100 אות לט) כתב שיצנצנת' בגימטריא חמש פעמים 'קול' ושוברים את הצנצנת לרמוז שעברנו על חמש 'קולות' כאשר לא שמחנו כל צרכנו את החתן והכלה, וכדבריו:

טעם ששוברים דווקא צנצנת תחת החופה, משום דצנצנת בגימטריא חמש פעמים קול, כי מי שאינו משמח חתן וכלה עובר בחמש קולות. ועל כן שוברים, כי בעוונותינו הרבים נעדר מאיתנו החמש קולות.

ב. הזהרה מפשיטת רגל.

טעם אחר הובא בימטעמים חדש' (אות ו):

על דרך צחות, לפי שמסתמא קבל החתן הזה נדן איזה מעות רוביל כסף, וכוודאי בדעתו שיעשה איזה מסחר, על כן מרמזים לו שלא יאבד מעותיו כי (ב"מ כט): "הרוצה לאבד מעותיו ישתמש בכלי זכוכית".

ג. עדיף לגרש מלבטל התנאים.

טעם שונה לחלוטין מביא הגר"א (מובא ב'שערי רחמים' עמ' 100) שמסביר מדוע בתנאים כלי חרס ובחתונה כלי זכוכית ואומר:

ואמר בשם הגר"א זצ"ל שזה הטעם ששוברים בשעת תנאים כלי חרס, כשם שכל חרס שנשבר אין לו תקנה כך אין תקנה לבטל תנאים כי אם שישאנה ויגרשנה, וזה הטעם ששוברים בחופה כלי זכוכית שאע"פ ששבר יש להם תקנה.

דהיינו, עדיף לגרש בגט מאשר לבטל את התנאים לפני החתונה!

והרחיב הסבר זה ב'כתר ראש' (ארחות חיים אות קטו) שכתב:

אמר רבינו, שיותר נכון הגט פטורין את אשתו כשלא תמצא חן בעיניו, שהתורה התיירה, מלבטל התנאים בתקיעת כף, דכיוון שנעשה תקיעת כף הוא מן השמים, ובהדי כבשי דרחמנא למה ליה.

ויש לברר מדוע דווקא בחתונה, בעת החיבור מראים סימן של פירוד? נראה לענות, שבאמת אין שוברים את הכוס של הנשואים, שמראה על בנין עדי עד, אלא שוברים את הכוס של הארוסין! וכך מופיע בתשובות המהר"ם מינץ

(סד):

ונ"ל קצת טעמא, כיוון דיש עתה שתי כוסות, טוב ליקח לשבר כוס של ארוסין, כי כוס של נשואים אחיא לגמר הזיווג ומברכין "והתקין לו ממנו בנין עדי עד" (כתובות ה.), לכן אין סברה לשבר כוס של נשואים, שמורה ח"ו שבירת הבנין כי אמרינן סימנא מילתא היא...

ואי"כ, להסבר הגר"א נאמר, שרצו חכמים לרמוז שאם יש צורך, ח"ו, עדיף לבטל ע"י שבירה, וכדי שלא יתרע מזלו מסמנים זאת בכוס של ארוסין, ואחריה שותים כוס של נשואים לסמן על הבנין השלם.

ד. הבעל עושה את האשה כלי.

טעם יפה נוסף מביא ב'מטעמים חדש' (עמ' כה אות י) שכותב:

לרמוז לה שעד עכשיו היא נחשבת שבר כלי, כי "איך אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי" (סנהדרין כב:).

כדי להבין ענין זה נרחיב מעט.

הגמ' בסנהדרין (כב:) אומרת:

אמר רב שמואל בר אבוןא משמה דרב: אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנא' "כי בועליך עושיך, ה' צבאות שמו...".

וכותב רש"י:

גולם היא - קודם שנבעלה. גולם - כלי שלא נגמר קרוי גולם כדתנן גולמי כלי עץ טמאים.

דהיינו, הכוונה היא שהאשה קודם שנבעלה איננה שלמה עדיין. ומסביר המהרש"א:

שם כלי מונח אדבר שמקבל פעולת מה, וקודם שנבעלה אינה מקבלת פעולת ההולדה, כגולם הזה שאינו מקבל פעולת דבר, עד אחר שנבעלה נעשית כלי לקבל פעולת ההולדה, וכיוצא בזה שאמרו, דאיך לזכר קורת רוח רק מאשתו ראשונה, אמרו כאן שגם הנקבה אינה כורתת ברית רק לאישה הראשון, שעשאה כלי, ואמר בדמיון "בועליך עושיך וכו'" כמ"ש "אלכה נא אל אישי הראשון" - שהוא עשנו כלי לקבל פעולת התורה, וקודם מתן תורה לא היו ישראל רק כגולם שלא היתה להם פעולת תורה ומצוות...

דהיינו, כשם שבמתן תורה הושלמנו לקבל התורה, כך האשה כשמתחתנת בראשונה מושלמת לפעולת ההריון, ושבירת הכלי באה לסמן, שעד עתה לא היתה מוכנה לפעולת ההריון, וכעת נעשית "גמירות הכלי" לפעולה זו.

3. טעמים יחויביים.**א. להזכיר תחיית המתים - עוה"ב.**

מובא בספר 'מטעמים' (עמ' מז אות זז) הסבר⁴, שבעוה"ז הנשמה נתנה ע"י נפיחה, כמו שכתוב (בראשית ב ז) "ויפח באפיו נשמת חיים", ולכן מתים. ולענין לבא הנשמה תהיה ע"י נתינה ע"פ הפסוק (יחזקאל לז יד) "ונתתי רוחי בכם וחיייתם", ואז, בתחיית המתים, החיים יהיו נצחיים. לכן לוקחים את כלי הזכוכית שנעשה בנפיחה ומסמן את עולמנו הזה, ושוברים אותו, לרמוז שעתידה להיות תחית המתים!

ב. יש לאדם תקנה.

וכך כותב החיד"א ב'פתח עינים':

ומה כלי זכוכית שנשברו יש להם תקון, גם האדם אשר ימות יש לו תקון ויזכה לעולם הבא.

ובכיוון דומה הולך הצליח שכותב:

הנלענ"ד, שהאדם דומה בכל דבר לכלי זכוכית שיצירתו מן העפר כמוהו, וכי נשתכרו יש להם תקנה גם האדם כי נשתכר ע"י פשעיו יש לו תקנה בתשובה, וגם אין להם שוב טהרה, אם נטמאו, רק בשכירה, ששכירתם היא טהרתם... כך האדם אין לו טהרה, אם נטמא בעוונותיו, אין לו שום טהרה רק שכירת רוחו כמ"ש "לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה"...

וכן כתב ב'שמחת חיים' ב"פ (עמ' 72):

...וע"כ משברים הזכוכית ללמד להחתך דעת ולרמוז לו שישכר תאוותיו ואל יכנוס עצמו לפח שהיצה"ר כורה לו ואורב לו להפילו...

ג. כנגד עה"ר / מדת הדין.

ביחס למדת הדין כתב ב'אור החכמה' (הובא ב'שישו ושמחוי'):

מאחר שאנו רוצים שיהא שורה המזג הטוב הבא מחכמתו יתכרך בחתך וכלה, רק מחמת רבוי עם שיש בחופה, אולי יש עין הרע ח"ו, ע"כ שוכרים הכוס שישלוט עין הרע על הכוס, והוא החלק לסט"א, שרוצה תמיד בחרכן ופירוד (ולכן שוכרים).

וב'מטעמים חדש' (אות 72) רמז על זה הפסוק (תהילים קכד ז) "הפת נשבר ואנחנו נמלטנו".

ובשלי"ה (שופטים) בשם הרקנטי (הובא ב'טעמי המנהגים' ת"ב) כתב:

ע"כ תיקנו לשכור הכוס בשעת החופה כדי לתת למדת הדין חלקה, כי מי שעולה למעלה וגדולה, אז מתגרה בו השטן ועולה ומקטרג...

[דבר זה מוסבר במהר"ל (נצח ישראל פ"ב, עמ' 72) על הגמרא בסוכה (נב):

ואת הצפוני - זה יצה"ר... ותעל צחנתו - שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל. כי הגדיל לעשות - אמר אביי ובת"ח יותר מכולם.

דהיינו יצה"ר מתגרה בת"ח יותר משאר ישראל.

המהר"ל מסביר שכאשר אדם במעלה גבוהה יותר (יוצא מהסדר הקבוע, שונה מהשאר) אזי כאשר יפילוהו, היצר ירוויח יותר (נפילה מקומה שביעית ארוכה יותר מנפילה מקומה ראשונה), וכותב:

ופירוש דבר זה, כי מי שיש לו מעלה גדולה יותר ממה שהוא לשאר אדם, נחשב דבר זה כאלו הוא יוצא מהסדר והשעור, וכשכיל זה דבק בהם כח אשר הוא מבטל מעלתם אשר הוא חוץ מן השעור המוגבל.

ולכן ישראל אשר ירשו מעלה העליונה היוצא חוץ לשעור, דבק בהם כח הרע הוא היצר, אשר הוא מוכן לבטל אותה מעלה עליונה. וכך ת"ח שיש להם עוד יותר מעלה, דבק בהם כח אשר הוא מוכן לבטל המעלה אשר אינה לשאר בני אדם.

וידוע שחתך דומה למלך, וממילא בחתונתו יוצא במעלתו משאר בני אדם, ויש חשש שידבק בו היצר ולכן שוכרים הכוס.]

ד. "אין אשה אלא לבנים".

על הפסוק "אסף א-לוקים את חרפתי" (בראשית ל כג) הביא רש"י את המדרש (ב"ר עג.ה) :

ומדרש אגדה: כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי לתלות טרחונה, משיש לה בן תולה בו, מי שיבר כלי זה, בנך...
הגמ' בתענית (לא.) אומרת :

בט"ו באב ויוה"כ שבהם בנות ישראל יוצאות... מיוחסות שבהם מה היו אומרות: תנו עינכם למשפחה שאין אשה אלא לבנים...

ה'אגרא דשמעתא' (הובא באוצר כל מנהגי ישורון) רוצה לחבר מדרשים אלה יחד, וטוען ששבירת הכוס בחתונה נועדה להראות שמטרת האשה לבנים, שאז יהיה לה במי לתלות, וכך כותב:

ולהורות דאין אשה אלא לבנים, שוכרים כלי חרס דיהיה לה במי לתלות...

ז. קריאת ה"ימזל טוב"

כפי שראינו ישנם הרבה טעמים לשבירת הכוס, אולם הטעם שהוזכר בהלכה (ברמ"א הן באו"ח (תקס"ב), והן באהע"ז (עג.ה) - בשם הכל בו) הינו הטעם של זכר לחרבן, וא"כ מה טעם יש לקריאת ה"ימזל טוב"?
וכבר נתעורר בזה הרב עוזיאל זצ"ל (משפט עוזיאל חאה"ע פ"ט ע"ג) ואמר, שמנהג זה -

...נהפך בעוונותינו הרבים למן התהדרות של גבורה, שהחתן דורך בכוח על הכוס ומשברו לרסיסים, וכל הקרואים ממלאים פיהם שחוק ואומרים "סימן טוב", והוא הפך כוונת התקנה, ומוטב היה לבטל המנהג לגמרי מלשנות דמותו בצורה כזאת שנפש היפה סולדת הימנו, אלא שמצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

וכן כתב בעל השד"ח (באסו"מ כלל ז אות יב) :

ועתה אחרי שדשו בה רבים מעמי הארץ נהפך להם מיגון לשמחה, שבעת שבירת הקדרות, פיהם ימלא שחוק וחוכא ואיטלולא, ויבקע הבית לקולם מרוב השחוק, ולא ידעו כי במקום גילה שם תהא רעדה לזכור חרבן ביתנו, ולשמחה מה זו עושה? ואי איישר כוחי אבטליניה כי טוב העדר הטוב ממציאות חאינו טוב...

וכן מזכיר בעיה זאת הרב עובדיה יוסף (ביב"ע, ח"ד, אה"ע, ס"י ט) אלא שמסיים :

והנה לבטל כליל מנהג שבירת הכוס בעת הנישואין אינו נכון בעיני, הואיל ועכ"פ יסודתו בהררי קודש... ולפע"ד אפשר לתקן הדבר, ולהחזיר עטרה ליושנה בכל אתר ואתר, ע"י שהרב המסדר קידושין, יתן הוראה לחתן לפני שוברו הכוס שיאמר בקול רם: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני". ואז לאט לאט יבינו הקהל הרקע לשבירת הכוס, ולא יעשו מזה מהתלה חוכא ואטלולא, והכל על מקומו יבוא בשלום.

ולעומת זאת, בספר 'שמחת חיים'⁶ (עמ' 9) סתם בפשטות :

אחר גמר ברכת הנשואים שובר החתן ברגל ימין כוס זכוכית אפילו שלם,
זכר לחרבן המקדש ויאמר על נהרות בבל וכו' או על כל פנים הפסוק אם
אשכחך וכו' והעומדים שם מברכים ברכת "מזל טוב".

וכן הוא בספר 'עזר מקודש'⁷ (עמ' 152).

סיום - סימן ברכה.

ולסיום נביא טעם נוסף, ותחילה נקדים, שכנראה שהנוהג פעם (לפחות בחלק
מהמקומות) היה לשבור את הכוס עם קצת יין, וכך מצאנו במספר מקומות,
ונביא שנים מהם :

הראב"ן (ס"י קנח) משיג על מנהג זה מספר השגות. אחת מהן היא :

ועוד יש לי תימה שנהגו להבזות כוס של ברכה ולשופכו הכל לאיבוד.

ובתשבי"ץ (פסק תפז) כתב :

ומה שאנו שופכים כוס של ברכה על פני הבית, סימן טוב שישפיע להם
הקב"ה ברכה, שנאמר (מלאכי ג' ט'): "והריקתי לכם ברכה עד בלי די" - עד
שיכלו שפתותיכם מלומר די (שבת לב:.) ...

ישנן שתי גמרות העוסקות בנושא הברכה :

האחת ביבמות (גז): "השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה..."

והשניה בערובין (סה): "כל בית שאין היין נשפך בו כמים אין בו סימן ברכה".
וממילא שופכים יין לסמן שכעת נכנסה ברכה לביתם של בני זוג זה. וכך כותב
בינהר שלום⁸ (הובא בישיבו שמחור):

לכן תרץ שנושא אשה שוברים הכוס של ארוסין או נשואים עם קצת יין
שבו לסימן טובה וברכה שמהיום והלאה כבר יהיו לו ברכה...

ומי יתן ונזכה ובמהרה יבנה בית היכלנו ויתקיים בנו מה שמסופר בפרדר"א (סוף

ז"ג):

ראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני המקום, וכשבנה ביהמ"ק
בנה שני שערים אחד לחתנים.. (והיה עשוי מזכוכית לבנה - הרד"ל ע"פ
היוסיפון) והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו,
והנכנס בשער חתנים, היו יודעים שהוא חתן והיו אומרים לו השוכן בבית
הזה ישמחך בבנים ובבנות.

ועליהם הוא אומר ברוך אתה ה' גומל שכר טוב לגומלי חסדים.

במהרה בימינו אמן.

6. יצא ב"ז סיוון תשנ"א לרגל נישואי הנכד הראשון של האדמו"ר מצאנא.

7. יצא לקראת חתונת בנו של האדמו"ר מבלז.